

POČECI RIMA

1. Protivno je mojoj želji da dajem objašnjenja koja se po običaju nalaze u predgovorima istorija, ali nagnan sam da dam podatke o sebi samom. Nije mi namera da se previše zadržavam na vlastitom dignitetu, jer znam da bi one koji čitaju to umorilo; niti imam želju da klevećem druge istoričare, kao što su to činili Anaksimén¹ i Teopomp² u predgovorima svojih istorija. (Ja) želim da pokažem sopstvena razmišljanja koja su me navela da preduzmem ovaj posao i dam mu opis izvora iz kojih sam koristio saznanja o stvarima o kojima ću pisati, jer sam uveren da svako ima nameru da ostavi ove uspomenne njihovog rada potomstvu kako vreme ne bi uništilo njih, a posebno one koji pišu istorije u čemu imamo pravo da prihvatimo tu istinu kao izvor mudrosti i slobode.

Prvo treba napraviti izbor plemenitih i uzvišenih stvari da bi bilo od koristi onima koji čitaju, a zatim da se sa velikom pažnjom obezbede odgovarajućim materijalima za rešavanje tog problema; jer oni koji svoje istorijske radove zasnivaju na neslavnim ili bezvrednim delima, bilo zbog toga što žude da ljudi o njima saznaju i steknu ime ili zato što žele da pokažu kako je njihov govor dobar, niti im se divi potomstvo zbog njihove slave, niti su hvaljeni za svoju rečitost. Tako oni radije ovo mišljenje ostavljaju onima koji dođu do njihovih istorija da su oni sami uživali u životima koji su bili deo dela koja su objavili. Pošto je prava i cela istina (opšte mišljenje), da su čovekove reči izraz svake duše (njegovog uma), a oni drugi dok se odlučuju o najboljim stvarima nepažljivi i nemarni u sakupljanju priča ne podstiču tim izborom nikakvu vrednost, jer iz takvih izveštaja je mali tračak istine da dopre do njegovih ušiju. (Ja) ne smatram veoma važnim da istorije proslavljenih gradova i ljudi koji su bili moćni treba da budu pisane na lak način, pošto verujem da su ove stvari neophodne i najvažnije istoričarima i kako sam se pobrinuo da to zapazim, osetio sam nevoljnost ili da izostavim njihovo pominjanje ili da ih stavim na neko drugo mesto, nego u predgovor u mom radu.

2. Zato sam izabrao da pišem o plemenitim, korisnim i dobrim stvarima, jer mislim da mnogi neće prihvatiti neki razlog za one stvari koje nisu povezane sa opštom istorijom, ako bilo ko usmeri svoje namere ka moćnim gospodarima gradova i naroda da su zapažanja o njima vodila poreklo iz prošlosti, a zatim posmatrajući ih posebno i upoređujući ih međusobno želi se otkriti koji je od njih stekao najširu dominaciju i zajedno u miru i ratu izveo najveće podvige; otkriće se da je vrhovna vlast Rimljana sve one zabele-

¹ Pod ovim imenom poznat je samo Anaksimén, 6. vek s. e., iz Mileta, jonski filozof prirode.

² Teopomp, druga polovina 4. veka s. e., sa Hiosa, grčki istoričar, glavno delo "Istorija Filipa II Makedonskog". U 58 knjiga opisan period 359-336 god. s. e. Pored ovog napisao je "Grčka istorija" u 12 knjiga; pisao je monografije, govor i poslanice shodno Sokratovom stilskom pravcu. Istorijsko kazivanje je podređeno zakonima retorike. Od svih Teopompovih dela sačuvani su samo odlomci i izvodi.

žene (civilizacije) iz ranijih vremena ne samo na način na koji su dominirali i veličanstvenošću njihovih podviga koji su se bez obzira na sve slavili, već i u dužini vremena za koje se održala do naših dana.

Što se tiče drevnog asirskog carstva kakvo je bilo i vraćajući se u legendarna vremena koje je vladalo samo malim delom Azije, tako i Mide posle propasti asirskog carstva³ imajući još širu dominaciju nije se održao dugo, zbačen je u četvrtoj generaciji. Persijanci koji su osvojili Mediju na kraju su postali gospodari cele Azije, ali kada su napali evropske narode mnogi od njih nisu bili naterani na pokornost, ne više od 200 godina.

Makedonska dominacija zbacila je moć Persijanaca, učinila je što je bilo u njihovoj moći, prevazilazeći sve njihove prethodnike. Posle Aleksandrove smrti⁴ vlast je počela da opada, jer je odmah podeljena među mnogim vođama iz vremena Dijadoha⁵. Posle tog vremena postojala je druga i treća generacija opterećena sukobima unutar sebe i na kraju uništena od Rimljana. Ni makedonska moć međutim nije osvojila sve zemlje niti mora, pošto nisu osvojili Libiju, malu teritoriju na granici Egipta niti su osvojili čitavu Evropu, na sever su se proširili isto kao Tračani, a na zapad do Jadranskog mora.

3. Vidimo tako da su najslavniji osvajači rane premoći o kojima nam istorija pruža neki dokaz nakon što su zadobili slavu i moć, bili zbačeni. Kada je reč o grčkoj moći nije dobro upoređivati ih sa malo pre spomenutim, jer nisu dostigli takvu veličinu carstva, niti trajnost vladavine kao ovi prethodni. Atinjani su vladali samo morem (morskom obalom) za vreme od 68 godina⁶, niti se njihova vladavina prostirala preko cele zemlje, nego samo na delove između Crnog i Pamfilskog mora⁷, gde je njihova moć bila najveća. Lakedemonjani gospodari Peloponeza i ostatka Grčke proširili su svoju vladavinu do Makedonaca, ali su zaustavljeni od Tebanaca pre nego što je prošlo 30 godina. Međutim Rimljani su vladali svakom nepristupačnom zemljom do koje su stigli i bili su gospodari svakog mora ne samo onog koje leži unutar Herkulovih stubova⁸, nego i Okeanom koji nije bio moguć za plovidbu⁹. Ona je prva i jedina država koja je ikada postojala, a na čijim je granicama u isto vreme sunce izlazilo i zalazilo. Njena moć nije bila dugotrajna, ali je ipak trajala

³ Asirsko carstvo, država na reci Tigru u Aziji. Osnovana je u 19. veku stare ere, neizmenično su joj bile prestonice Asur, Jakalh i Niniva. Pod njihovu dominaciju bili su podvrgnuti Mesopotamija, Sirija, pa čak i Egipat u 7. v. s. e.; Njeni vazali Miđani i Haldejci pobedili su je i proširili Ninivu, a Asiriju podelili između sebe 606. g. s. e.

⁴ 23. septembra 323. god. s. e.

⁵ Vreme Dijadoha – period posle smrti Aleksandra Makedonskog, zemlja je bila podeljena među Aleksandrovim vojskovođama, Antipatar je ostao u Evropi sa titulom kralja, Antigona je dobio Frigiju, Likiju i Pamfiliju, Ptolomej Egipat, Lisimah Trakiju i Pont, Leonat Helespontsku Frigiju, Aleksandrov sekretar Grk Eumen preuzeo je Kapadokiju i Paflagoniju, Piton je dobio Mediju.

⁶ Ova tvrdnja nije dokazana pošto se ovaj period protezao sve do predaje Atine 404. god. s. e. pa do bitke kod Leuktre 371. god. s. e. Tekst je mogao biti falsifikat.

⁷ Egejsko more.

⁸ Od Gibraltarskog moreuza.

⁹ Dionisije je imao Pitasov izveštaj (mora ispunjenog plutajućim ledom, daleko na sever). Od Erazostena saznajemo takođe da je drugi rani navigator Kartaginjanin Hano koji je plovio daleko na jug duž zapadne obale Afrike... nije nam poznato da se vratio.

duže nego bilo kojeg kraljevstva ili države. Odmah posle osnivanja počela je da za sebe pridobija susedne narode, koji su bili raznoliki i ratnički raspoloženi i stalno se širila pokoravajući svakog protivnika. Sada je 745. godina od osnivanja pod konzulstvom Klaudija Nerona i konzula po drugi put Kalpurnija Pizona, koji je izabran u 193. Olimpijadi¹⁰. Od vremena kada je počela da vlada čitavom Italijom, mogla je da razmišlja o vladavini nad celim čovečanstvom, čija je pomorska moć bila jača nego ostalih, uključujući tu i Makedoniju za koju se smatralo da je do tada bila najača sila na zemlji. Rimaska država više nije imala suparnika ni među Varvarima ni među Grcima. I sada je već 7. generacija¹¹ koja nastavlja da vlada gotovo celim svetom, a ne postoji narod koji ugrožava njenu dominaciju ili se buni protiv njene vladavine.

Međutim, da bih ovo dokazao još uvek se nisam odlučio od mnogih predmeta, niti pisanja o zlu i neslavnim događajima, ali nameravam da pišem ne samo o najupečatljivijem gradu nego i o neverovatnim dostignućima, koja nijedan čovek ne bi očekivao, ne znam šta više da kažem.

4. Nije bez promišljenosti nastala (razumna) namera da se okrenem Ranom rimskoj istoriji, već imam dobre razloge kao opravdanje za moj izbor da preduhitrim kritiku drugih, koji uživaju da svuda traže greške, a koji nisu ni čuli o stvarima o kojima sam ja čuo i mogu da me krive, uprkos činjenici da ovaj grad koji je danas slavan ima skromne i neslavne početke, koji nisu bili vredni istorijskog beleženja i da je pre dve generacije, posle pobede nad Makedoncima i uspeha u Punskom ratu, Rim blistao u slavi.

Budući da sam mogao da biram jedan od najslavnijih perioda u njegovoj istoriji za temu koju ću pisati, počeo sam od bezvrednih detalja (za neke), kao što je stara legenda. Do ovih dan gotovo svi Grci ne poznaju Ranu istoriju Rima, većini njih su nametnuta pogrešna mišljenja, zasnovana na pričama koja su slučajno doprla do njihovih ušiju i dovela da veruju kako je nastao od različitih divljaka bez kuće i doma i varvara ili čak robova koji su je osnovali, a koja je s vremenom postala dominantna u svetu, ne poštovanjem bogova, pravde i svih drugih vrlina, nego slučajnošću i uz nepravednu pomoć sreće, što pokazuju njene osobine od kojih su mnoge nezaslužene. Oni lošiji (komentatori) su skloni da se otvoreno rugaju Fortuni, što je darežljivo podarila najnižim varvarima blagoslove Grka. Ipak šta bi trebalo da govorim zbog drugih kada se neki istoričari usuđuju da iznose ovakve (stavove) u svojim delima, koristeći ovaj metod, ugađajući varvarskim kraljevima i velikodostojnicima koji su mrzeli rimsku veličinu, odnoseći se prema njoj uvek servilno kao pravi laskavci. Te istorije niti su bile pravedne, niti istinite.

5. Da ne bi bilo takvih izmišljanja, kako iz nazivam, cilj mi je da ih iz glava mnogih zamenim (istinitim). U ovom poglavlju pisaću o osnivanju grada, kada su različite grupe ljudi došle zajedno iz svoje rodne zemlje. Na ovaj način dokazaću da su bili Grci i da su

¹⁰ Ovo je bila 745. godina grada po Dionisiju koji smešta njegovo osnivanje u 751. god s. e.

¹¹ Ovo će normalno značiti šest punih generacija i jedan deo druge. Ako je Dionisije računao od bitke kod Pidne 169. god s. e., mora da je ovde uračunao generaciju barem prema njegovoj sopstvenoj proceni za manje od 28 godina, ali mogao je predosetiti da je Makedonska snaga slomljena kod Kinoskefala 197. god. s. e. ili sedmu generacija mogu uistinu da se računaju u nekoj značajnoj porodici.

došli zajedno iz naroda koji nisu bili ni najmanji, a ni nepoznati. U sledećem poglavlju govoriću o delima koja su nastala odmah nakon osnivanja i običajima i drugim vrlinama od kojih su njihovi potomci stvorili toliku dominaciju. I koliko god sam u mogućnosti, ništa vredno neću propustiti što je zabeleženo u istoriji do kraja, pri tome da mogu usaditi u glave onih koji će tada upoznati istinu koja odgovara, ako nisu već preuzeli potpuno nasilan i neprijatan stav o Ranoj istoriji Rima, koja je prirodno zasnovana u svakom čoveku.

Nije mi namera da optužujem Sreću koju grad (nije) zaslužio i moć tako veliku i dugotrajnu. Posebno će iz moje istorije naučiti da je Rim od samog početka, odmah nakon osnivanja proizveo najlepše primere vrline u ljudima čija nadmoć ni u pobožnosti, ni u pravdi, u samokontroli ili ratničkom zanosu nijedan grad ni grčki ni varvarski nije stvorio. Ako ne bih odbranio takvo mišljenje, udaljio bih se od sopstvenog ubeđenja, a činjenica je da svi Rimljani, koji pripadaju svojoj zemlji, u najvećem broju (takvo svedočanstvo) je nepoznato Grcima zbog nedostatka odgovarajućeg istoričara. Jer, do sada se nije pojavila nijedna verodostojna istorija o Rimljanima napisana na grčkom jeziku. To su bili skraćeni i letimični izvori.

6. Koliko mi je poznato prvi istoričar koji se dotakao najranijeg perioda rimske istorije bio je Hieronim¹² iz Kardije. U njegovom delu "Epigoni", posle njega Timeus iz Sikile koristio je početke njegove istorije u svojoj "Opštoj Istoriji" i proučavao u posebnom delu rat sa Pirrom iz Epira. Uz njih još Antigon, Polibije, Silen i mnogo drugih pisaca bavili su se istom temom, mada na različit način, svaki od njih beležeći nove detalje do kojih su došli bez sopstvenog istraživanja, nego iz priča koje su slučajno doprle do njih. Slične takvim u svim vidovima su istorije Rimljana, koji su u Grcima nalazili osnivače grada. Najstariji od ovih pisaca su: Kvint Fabije Piktora i Lucije Kinkija koji su svoj vrhunac dostigli za vreme Punjskih ratova. Obojica pišu o događajima u kojima su bili prisutni ili dobro upoznati sa njima, ali spominjući osnivanje grada vrlo kratko. Iz ovih razloga odlučio sam da opširnije proučim legendarni period istorije Rima, dakle da koristim pouzdane izvore koji bi me doveli do pravednih i dobrih rezultata. Na umu su mi hrabri ljudi, ljudi koji su ispunili sudbinu, koji su zadobili slavu i posle smrti i slavljani od potomstva. Ne mogu se zaboraviti stvari koje preobražavaju ljudsku prirodu u božansku i sprečavaju da ljudska dela ne propadnu sa njihovim telima. I onda zajedno sadašnja i buduća pokolenja tih božanskih ljudi izabraće ne najprijatniji i najlakši način života, već najplemenitiji uzevši u obzir da svako ko odskoči od slavnog porekla bude sposoban da prenese tu vrednost na sebe i ne umanj veličinu njihovih predaka.

Ne okrećem se ovom poslu da bi mi laskali, već zbog pravde i istine koja treba da bude cilj svake istorije. Na prvom mestu mi je da iskažem moje stavove dobre volje svim dobrim ljudima i onima koji uživaju u velikim i plemenitim delima, a zatim u veličanstvenom povratku gradu u sećanju i vaspitanju, koje sam uživao za vreme mog boravka u njemu.

7. Dajući razloge za moj izbor, želeo bih da kažem nešto o izvorima koje sam koristio za ovo delo, jer moguće je da oni koji su već čitali Hieronima, Timeusa i Polibija ili neke

¹² Hieronim, iz Kardije (na Helespontu), otprilike 350-260. g. s. e., grčki istoričar vremena od smrti Aleksandra Makedonskog do otprilike Pirove smrti 272. g. s. e., izvanredno objektivna, delo koje je služilo kasnijim autorima kao glavni izvor. Od njegovog dela sačuvani su samo neznatni fragmenti.

druge istoričare za koje sam rekao da su brzo prešli preko svog dela i da u njihovim delima neće naći činjenice koje ću ja pomenuti, sumnjaće u mene da sam ih izmislio i zanimaeće ih kako sam došao do tih stvari. Da neko ne bi imao takvo mišljenje o meni najbolje je da navedem koje sam podatke koristio kao izvor.

Ja sam u Italiju stigao uoči završetka građanskog rata Avgusta Kajsara 187. Olimpijade. U Rimu sam živeo 22 godine, naučivši latinski jezik, upoznao sam njihovo pismo i predao sam se poslu, istražujući činjenice potrebne za moje delo. Neke stvari sam saznao iz razgovora sa najučenijim ljudima sa kojima sam radio, a ostalo sam prihvatio iz istrija napisanih od priznatih rimskih autora Porkija Katona, Fabija Maksima, Valerija Ankija, Likinija Makera, Elija, Geliya, Kalpurnija i mnogih drugih koji su ličili na grčke izveštaje.

Ostaje mi da kažem nešto i o podacima u vezi sa samom istorijom, koje vremenske periode obuhvata, koje sam događaje opisao i kakv stil ima delo.

8. Počeo sam istoriju od najstarijih legendi, koju su predhodni istoričari izostavili kao predmet, koji je teško razjasniti. Priču sam doveo do početka prvog Punskeg rata iz treće godine 128. Olimpijade. Uzeo sam u obzir sve ratove koje je grad vodio u to vreme i sve unutrašnje pobune kojima je bio izložen, pokazujući razloge za njihov nastanak i kojim metodama i pregovorima su okončani. Pisao sam i o svim oblicima vladavine Rima u vreme monarhije i nakon njenog zbacivanja. Opisao sam najzanimljivije običaje i najznačajnije zakone i ukratko prikazao život starih Rimljana. Oblik ovog dela ne liči na dela autora drugih istorija koji su sami izmišljali ratove, ni na one koji su izmislili neke forme društvenog uređenja, niti liči na detaljne izveštaje koje su autori Atida objavljivali, jer onima koji slušaju ubrzo postaju dosadni. Ipak to je mešavina različitih stilova, teorija i raznih priča u nameri da izazove zadovoljenje i onih koji su opsednuti politikom, i onih koji više vole filozofiju, ali i onih koji čitajući istoriju traže rasonodu. Navedene stvari biće tema moje istorije, a forma kao što sam već napisao. Ja sam Dionisije iz Halikarnasa sin Aleksandra, počeo bih odmah.

9. Grad gospodar kopna i mora koji sada naseljavaju Rimljani u najranije vreme bio je naseljen starosedocima – varvaskim Sikelima. Kada je reč o uslovima u samom mestu i da li je bilo naseljeno drugim plemenima ili nenaseljeno niko ne zna. Aborigini su hteli da ga prisvoje što su i učinili u drugom ratu. Oni su u početku živeli na planinama u neograđenim selima i u razbacanim grupama, ali kada su ih Pelazgi, sa kojima su se udružili drugi Grci, pozvali u rat protiv suseda, oni su isterali Sikele sa te teritorije, naselili su mnoge gradove i nastavili da osvajaju zemlju koja leži između reka Lire i Tibra. Ove reke izvire u podnožju Apeninskih planina, području kojim je Italija podeljena po dužini i u tačkama koje se na 800 stadija jedna od druge razdvajaju u Tirensko more. Tibar na sever do grada Ostije i Liris koja prolazi pored grada Minturne. Oba grada pretvorena su u rimsku koloniju. I taj narod je ostao na istom boravištu i nikada više nije iseljen odatle i mada su oni ostali isti narod njihovo ime je dva puta menjano. Od vremena Trojanskog rata nazvani su Aborigini, ali zbog kralja Latina, koji je vladao za vreme tog rata nazvani su Latini. I kada je Romul osnovao grad koji je nazvan po njemu 16 generacija posle osvajanja Troje dobili su ime koje i sada nose. S vremenom su se uzdigli od najmanjeg naroda do najvećeg i od malog do veličanstvenog, kako po pitanju prijema ljudi koji su se među njih naselili, tako dajući ista prava građanima koji su se tu naselili posle hrabrog otpora u ratovi-

ma. Dozvolili su svim neslobodnim ljudima da steknu status građana, ne stideći se da ih prime. Na taj način razvijali su državno uređenje na mnogim primerima iz kojih su uzimali neko iskustvo.

10. Dokazuje se da Aborigini čiji su Rimljani potomci bili starosedeooci Italije, loza koja je spontano zaživela, a Italijom smatram celo poluostrvo ograničeno Tirenskim morem, Jonskim zalivom i Alpima na kopnu i oni kažu da su ih nazvali Aborigini zato što su bili osnivači porodica svojih potomaka ili kako bi ih nazvali prvostvoreni ili starodrevni narod. Drugi smatraju da su ti divljaci bez kuće i doma došli iz različitih mesta i sreli su se slučajno i brzo osnovali sebi boravište živeći, pljačkajući ratujući međusobno. Menjaju njihovo ime u jedno ime pogodnije uslovima, zovući ih Abergini, odnosno oni koji lutaju ili se potucaju (u latinskom aberro 1 – zalutati, zabasati) – što pokazuje da su bili nomadi. Na osnovu ovog pleme Aborigina ne bi trebalo da se razlikuje od drevnog naroda zvanog Lelegi. To ime nosio je narod beskućnika i izmešanih ljudi, koji nisu imali stalno boravište. Drugi opet smatraju da su oni bili kolonisti koje su poslali Liguri – susedi Umbrijaca. Pošto su Liguri naseljavali ne samo mnoge delove Italije, nego i Galiju ne zna se koja je od ovih zemalja njihova rodna gruda, jer nema bližih podataka o njima.

11. Najbolji poznavaooci rimske istorije među kojima je i Porcije Katon, koji se bavio proučavanjem porekla italjskih gradova, Gaj Sempronije i mnogi drugi kažu da su prvi narodi bili Grci deo onih Ahajaca koji su se doselili mnogo pre Trojanskog rata. Oni ne tumače grčko pleme kojem su pripadali ili grad koji su naselili ili vreme osnivanja kolonija i zbog kojih razloga i zahvaljujući kakvoj sudbini su napustili rodnu zemlju i mada su sledili grčku legendu nisu ih zanimali grčki istoričari kao autori. Zbog toga je nejasno šta je prava istina. Ipak, ako je ono što govore istina – Aborigini – mogu biti kolonija naroda koji se sada zovu Arkadani, jer su bili prvi od svih Grka koji su prešli Jonski zaliv pod vođstvom Onotrija, sina Likanovog, i naselili Italiju. On beše peti od Ezija i Feronusa koji su bili prvi kraljevi Peloponeza. Naime priča se kako je Nioba bila kćerka Foroneja, a Pelazgo sin Niobe i Zeusa; Likon je bio sin Ezija, a Deanira kćerka Likonova, Deanira i Pelazgo su bili roditelji sledećeg Likona čiji je sin Onotrus rođen 17 generacija pre Trojanske ekspedicije. To je bilo vreme kada su Grci osnovali koloniju u Italiji. Onotrus je napustio Grčku, jer nije bio zadovoljan zemljom koju je nasledio od oca. Pošto je Likon imao 22 sina bilo je neophodno Arkadiju podeliti na toliko delova i zato je Onotrije napustio Peloponez. Sa brodovima je prešao Jonski zaliv sa svojim bratom Peuketom. Priča se za taj narod da je bio brojan u to vreme, kao i mnogi drugi Grci koji su imali malo zemlje. Peuket je pristao uz Japige što je bio prvi deo koji su osvojili i naselili se tamo. Po njemu stanovnici te oblasti nazvani su Peukti, a Onotrije sa velikim delom ljudi i pokretne imovine plovio je morem uz zapadnu obalu Italije – Ausonskim morem, nazvanim po Auksonima koji su živeli pored njega, ali kad su Tireni postali gospodari mora ime je promenjeno u sadašnje – Tirensko more.

12. Našavši tamo puno zemlje pogodne za ispašu stoke i oranje, najvećim delom nenaseljene, a gde je bila naseljena sa malo stanovništva, zemlju je očistio od varvara, sagradio mala naselja u planini postavljena jedna pored drugih, neuobičajeno za to doba. Sva osvojena zemlja koja je bila plodna nazvana je Onotrija. To je bio treći naziv za to stanovništvo. U vreme vladavine Ezija zvali su ih Ezijci. Kada je Likon preuzeo vlast nazva-

ni su Likonci. Ovo što kaže potvrđuje Sofokle, svedočenje pisca tragedije u drami "Triptolem". U njoj predstavlja Demetru koja kaže Triptolemu kako bi trebala veliku površinu zemlje da pređe dok poseje svo seme koje joj je dao. Posle prve posete istočnoj Italiji, koja se prostire od Japidskog grebena do Sikelskog moreuza, dodirujući Siciliju sa suprotne strane vraća se do zapadne strane i obuhvata narode koji naseljavaju ovu obalu počinjuci sa naseljem Onotrijanaca. Dovoljno je citirati jedan jamb u kojem se kaže:

"A iza ovog pravo, a zatim desno
pruža se široka Onotrija i
zaliv Tirenski, a zatim zemlja Ligurska
pokazaće ti se"

Zatim Antioh Sirakužanin stari istoričar, u svom izveštaju o naseljima u Italiji u kojem nabraja najstarija naselja od naseljavanja teritorija, kaže da su prvi zabeleženi stanovnici na zemlji bili Onotrijanci, govoreći ovo: "Antioh sin Ksenofona napisao je ovaj izveštaj iz Italije, koji sadrži sve dokaze iz antičkih priča, zemlju koja se sada zove Italija posedovali su u stara vremena Onotrijanci". Govoreći zatim o načinu vladavine kaže da je u jednom trenutku Ital postao kralj, posle čega su ih nazvali Italici. Njega je nasledio Morg nakon čega su ih nazvali Morgećani, a onaj Sikelus koga je Morg primio kao gosta nasledio je kraljevstvo i podelio narod, posle čega se dodaje sledeće: "tako oni koji su bili Onotrijanci postali su Sikeli, Morgećani i Italici".

13. Namera mi je da posvetim pažnju poreklu Onotrijskog naroda, koristeći kao svedoka starog istoričara Ferekida iz Atine. Radio je kao genealog kod kralja iz Arkadije. "Deaniar i Pelazg su rodili Likona, koji se oženio Gilenom nijadskom nimfom po kojoj je planina Gilena nazvana" – zatim dajući izveštaj o njihovoj deci i mestima gde su živeli pominje Onotrija i Peukta ovo govoreći: "I Onotrija prema kojem su nazvani Onotrijanci koji žive u Italiji i Peukt po kojem su prozvani Peukti, a žive na obalama Jonskog zaliva." Dakle to su izveštaji drevnih pesnika i pisaca legendi o mestima stanovanja i poreklu Onotrijanaca. I ja iz njihovih dela prenosim da ako su Aborigini zaista bili Grci prema mišljenju Katona, Sempronija i mnogih drugih, oni su bili potomci Onotrijanaca, pošto sam otkrio da su Pelazgi, Krićani i drugi narodi, koji su živeli u Italiji, došli kasnije. Ne mogu otkriti da je starija ekspedicija od ove došla iz Grčke u zapadne delove Evrope. Smatram da Onotrijanci osim što su bili gospodari mnogih oblasti Italije, nenaseljenih i jedva naseljenih, takođe su sebi prisvojili umbrijske zemlje i da su nazvani Aborigini iz njihovog običaja da žive u planinama kao što neke od Atinjana zovu gorani, a druge primorci. Ali ako neko ne može da razume vezu u izveštajima tih drevnih događaja bez pravog ispitiivanja i ne zna da su Aborigini u stvari Liguri, Umbri ili neki drugi varvari neka odlože svoj sud dok ne čuju šta još treba reći i odluče koje mišljenje izabrati iz mnoštva.

14. Od gradova koji su bili nastanjeni Aboriginima mali broj je preostao do danas; najveći deo njih pogođen ratovima i drugim nesrećama je napušten. Ovi gradovi na retinskoj teritoriji, nedaleko od Apeninskih planina, kako piše Terencije Varon u svojoj istoriji, najbliži su na dan hoda od Rima. Ja ću navesti najslavnije gradove, koristeći njegove izveštaje.

Palacijum je 25 stadija udaljen od Rete, grad naseljen Rimljanima pored Kvintiskog puta, Tribula udaljena oko 60 stadija od Rete, koja se nalazi ispred malog brežuljka; Svezbula na istom rastojanju od Tribule pored Keraunskih planina od ovog 40 stadija uzdiže se čuveni grad Suna, u njemu se nalazi drevni hram Marsa. Zatim Mefua koja je 30 stadija od Sune, njene ruševine i ostaci zidina vide se i danas. Orvinijum 40 stadija od Mefue poznat i velik kao i drugi u tom području. Do njegovih zidina jasno se vide grobnice velike vrednosti, kao i kružni deo gde su sahranjivali mrtve koji se pruža po visini humki.

Na udaljenosti od 80 stadija od Rete kada se krene kurijskim putem pored planine Korete nalazi se Korzula grad nedavno uništen. Takođe pomenuto je i ostrvo Isa okruženo jezerom. Smatra se da su Aborigini živeli na tom jezeru bez utvrđenja, oslanjajući se na močvarne delove jezera, umesto zidina. Pored Ise je Maruvijum postavljen na početku istog jezera i udaljen 40 stadija od mesta Sedam Voda. Kada se krene iz Rete prema Listinskoj oblasti nailazi se na Batin 30 stadija udaljen. Zatim grad Tiora zvana Matiena na udaljenosti od 300 stadija. Govori se da se u ovom gradu nalazi drevni hram Marsa, građevina slična hramu za koji legenda kaže da je postojao u Dodoni. Proročanstvo kaže da je tamo na svetom hrastu sedeo golub među Aboriginima koji oni nazivaju pikus (detlić).

Grad Lista nalazi se 24 stadija odaljeno od Tiore, postojbina Aborigina koju su u ranije vreme Aborigini osvojili iznenadnim Amiternovim napadom noću. Oni koji su preživeli osvajanje mesta, prihvaćeni od strane Retinjana uložili su mnogo napora da povrate svoje domove, ali kako nisu uspeli u tome dali su zemlju bogovima spremivši uz to i kletve onima koji su uživali plodove njihovog truda.

15. Od Rete 70 stadija nalazi se Kutila poznat grad uz planine. Nedaleko od njega nalazi se jedno jezero od 400 stopa u prečniku. Kažu da se tu nalaze nepresušni prirodni izvori bez dna. Ovo jezero koje ima nešto božansko u sebi stanovnici zemlje smatraju svetim jezerom, koje je donelo pobjedu. Okruženo je drvenim kočevima da niko ne može ka vodi; držali su ga neosvojivim, dozvoljavajući svake godine onima kojima je to sveta dužnost da odlaze na malo ostrvo u sredinu jezera i obave te običaje. Ostrvo je široko 50 stopa i nalazi se 3 stope iznad vode. Ne stoji na jednom mestu već plovi u svim pravcima (potaknut) vetrom koji ga lagano nosi od jednog mesta ka drugom. Biljke koje rastu na jezeru kao sita i niski žbunovi su neobični za one koji su nedovoljno upoznati sa čudima prirode i izgleda neverovatan.

16. Priča se da su se Aborigini naselili u onim mestima iz kojih su bili isterani Umbrijci. Odatle su polazili u ratne pohode ne samo ratujući sa varvarima, nego i sa Sikelima svojim susedima u nameri da ih isteraju sa njihove zemlje. Prvo bi grupa mladih ljudi išla napred, njih su slali roditelji da traže prostor za stanovanje prema običaju koji su mnogi varvari i Grci koristili. Jer kad god bi se broj ljudi u nekom od njihovih gradova povećao da zemlja nije mogla da proizvede dovoljno hrane za sve, shvatili bi da se broj stanovnika mora smanjiti. Tada su se obraćali bogu ili bi ljude rođene u određeno doba godine naoružavali i slali van zemlje. Ako bi ovo bio znak odobravanja stanovništva ili zbog pobjede u ratu prvo su prinostili žrtve, a zatim slali ljude u osvajanje kao srećno predskazanje. Ali ako bi osetili gnev bogova tražili bi oprostaj od zle sudbine koja ih je obuzela i obavili bi istu ceremoniju, ali u (tužbalici), pri tom tražeći oprostaj mladih koje su slali. Oni koji su otišli, jer nisu mogli da naslede zemlju svojih očeva nego moraju da traže drugu, uzimali su sva-

ku zemlju koju bi dobili u znak prijateljstva ili koju su osvojili u ratu, a bog kojem su bili skloni kada su bili poslani sa zemlje bio im je naklonjen i kolonije su tada napredovale.

Slično ovom običaju neki Aborigini su u to vreme, kada su im mesta stanovanja postala prenaseljena – nisu ubijali svoju decu, smatrajući to najgorim od svih zločina – početkom svake godine decu namenjenu bogu kada bi odrasli slali iz zemlje u kolonije. Oni napustivši svoju zemlju pljačkali bi Sikele i ubrzo bi postali gospodari svakog mesta u neprijateljskoj zemlji. Preostali Aborigini, kojima je trebala zemlja, napadali bi svoje susede i stvarali različite gradove od kojih su neki naseljeni do današnjih dana: Antemna, Telena, Fikulea, koja se nalazi blizu Kornikulskih planina, kako ih nazivaju i Tibur gde se deo grada i danas zove Sikelski kvart. Iz ovih nesuglasica nastao je rat između naroda važniji od bilo kojeg rata u Italiji i trajao je dugo vremena.

17. Zatim neki Pelazgi koji su naseljavali Tesaliju koju sada tako zovu morali su da napuste svoju zemlju i naselili su se među Aborigine i pridružili su im se u ratu protiv Sikela. Aborigini su ih prihvatili u nadi da će dobiti pomoć, ali ja mislim da je to bilo (prvenstveno) zbog njihovog srodstva. Pelazgi su takođe bili Grci, poreklom sa Peloponeza, bili su nesrećni. Njihova nesreća se ogledala u večitom lutanju i u neimanju mesta boravka. Kako mnogi izveštaji kažu prvo su živeli u susedstvu Ahejskog Arga, kako se sada zove, i bili su starosedeooci zemlje. Ime su dobili po Pelazgu, svome kralju. Kažu da je Pelazg bio sin Zeusa i Niobe kćeri Foroneja, a legenda kaže da je bila prva žena smrtnica koju je Zeus upoznao. Šest generacija kasnije napuštajući Peloponez preselili su se u zemlju koja se tada zvala Hemonija, a danas Tesalija. Vođe u koloniji bile se Aheus, Ftijus i Pelazg sinovi Larise i Posejdona. Naselivši se u Hemoni isterali su varvare i podelili zemlju na tri dela, nazivajući zemlju po imenima vođa Ftija, Ahaja i Pelazgija. Tamo su ostali pet generacija doživевši za to vreme najveći preporod, uživajući u plodovima (plodne zemlje), a posle šest generacija proterali su ih Kureti i Lelezi, koji se sada zovu Etoljani i Lokrani. Jedni od mnogih koji su živeli pored Parnasa, a vodio ih je Deukalion, sin Prometeja i Kilene, kćeri Okeana.

18. Raštrkani na putu, jedni su otišli na Krit, a drugi su osvojili ostrva zvana Kiklade. Neki su naselili oblast zvanu Hestiosis blizu Olimpa i Ose, neki su prešli u Beotiju, Fokidu i Eubeju, a neki su prešavši u Aziju osvojili mnoga mesta na obali Helesponata i susedna ostrva, posebno jedno koje se zove Lezbos. Udružujući se sa onima koji su stvorili prvu koloniju poslata iz Grčke od vođe Makara, Krinikovog sina. Ali najveći deo njih vrativši se na kopno izbeglo je među stanovnike Dodone, njihove srodnike protiv kojih nisu vodili rat jer su ih smatrali svetim ljudima. Tamo su ostali neko vreme, ali kada su shvatili da postaju teret njihovim domaćinima, jer ostrvo nije moglo sve da ih primi, sledeći proročanstvo napustili su ga i trebali su da idu u Italiju, koja se tada zvala Saturnija.

– odlomak iz *Rimske arheologije* –

(Sa starogrčkog prevela **Snežana Vukadinović**)